

Araştırma makalesi / Research Article

Güçlükönak İlçesi Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı ve İşletme Yapılarının Analizi

*Cattle and Small Ruminant Population and Farm Structures' Analysis in the Güçlükönak
District*

Muzaffer ÇEVİK^{1*}

¹ Şırnak Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü; muzaffercevik1905@gmail.com

* Sorumlu Yazar; muzaffercevik1905@@gmail.com

Article Information / Makale Bilgisi

Citation / Atıf: Çevik, M. (2025). Güçlükönak İlçesi Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı ve İşletme Yapılarının Analizi. *Şırnak Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 8, 37-54. / Çevik M. (2025). Cattle and Small Ruminant Population and Farm Structures' Analysis in the Güçlükönak District. *Sirnak University Journal Of Science*, 8, 37-54.

Date of Submission (Geliş Tarihi)	05. 06. 2025
Date of Acceptance (Kabul Tarihi)	24. 06. 2025
Date of Publication (Yayın Tarihi)	29. 06. 2025
Article Type (Makale Türü)	Research Article (Araştırma Makalesi)
Peer-Review (Değerlendirme)	Double anonymized – At Least Two External (Çift Taraflı Körleme / En az İki Dış Hakem).
Ethical Statement (Etik Beyan)	It is declared that scientific, ethical principles have been followed while carrying out and writing this study, and that all the sources used have been properly cited. (Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur).
Plagiarism Checks (Benzerlik Taraması)	Yes (Evet) – Ithenticate/Turnitin.
Conflicts of Interest (Çıkar Çatışması)	The author(s) has no conflict of interest to declare (Çıkar çatışması beyan edilmemiştir).
Complaints (Etik Beyan Adresi)	sufbd@gmail.com
Grant Support (Finansman)	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research. (Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır).
Copyright & License (Telif Hakkı ve Lisans)	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. (Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır).

ÖZET

Bu çalışma, Şırnak ilinin en küçük ilçesi olan Güçlükönak'ta büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı ile hayvancılık işletme yapılarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS), Türkvat ve İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verileri kullanılarak 2022-2024 yılları arasındaki gelişmeler analiz edilmiştir. İlçede büyükbaş hayvan sayısı 2022-2024 yılları arasında sırasıyla 1 566, 1 186 ve 1 542 baş olarak tespit edilmiştir. Aynı yıllarda küçükbaş hayvan varlığı 82 441, 87 597 ve 105 359 baş olarak belirlenmiştir. Hayvan varlığının yıllara göre değişimi trend analizi ve doğrusal regresyon ile analiz edilmiştir. İlçede 2024 yılı itibarıyla 333 büyükbaş ve 339 küçükbaş hayvancılık işletmesi faaliyet göstermektedir. İşletmelerin önemli bir kısmı küçük ölçekli olup, küçükbaş hayvancılık daha yaygın yapılmaktadır. İşletme yapılarının büyüklüğüne göre analizinde ANOVA ve Tukey HSD çoklu karşılaştırma testleri uygulanmıştır. Türkiye genel verileri ile kıyaslandığında, ilçede kişi başına düşen küçükbaş hayvan sayısı oldukça yüksektir. Arazi yapısı ve iklim koşulları küçükbaş hayvancılığa daha fazla elverişlidir. Hayvancılığın sürdürülebilirliği için bölgesel desteklerin artırılması ve eğitimlerin yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güçlükönak; Hayvansal Üretim; Hayvancılık İşletme Yapıları

ABSTRACT

This study was carried out to reveal the cattle and sheep population and livestock farm structures in Güçlükönak, the smallest district of Şırnak province. Developments between 2022-2024 were analyzed using the Farmer Registration System (ÇKS), Türkvat and District Agriculture and Forestry Directorate data. The number of cattle in the district was determined as 1,566, 1,186 and 1,542 heads between 2022-2024, respectively. In the same years, the number of sheep population was determined as 82,441, 87,597 and 105,359 heads. The change in animal population over the years was analyzed by trend analysis and linear regression. As of 2024, 333 cattle and 339 sheep farming enterprises are operating in the district. A significant portion of the enterprises are small-scale, and sheep farming is more common. ANOVA and Tukey HSD multiple comparison tests were applied in the analysis of business structures according to their size. When compared to general data in Turkey, the number of sheep per capita in the district is quite high. Land structure and climatic conditions are more suitable for sheep farming. It is recommended that regional support be increased and training be expanded for the sustainability of animal husbandry.

Keywords: Güçlükönak; Animal Production; Livestock Farm Buildings

1. GİRİŞ

Türkiye, sahip olduğu ekolojik çeşitlilik ve geniş coğrafi yapısı sayesinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık açısından önemli bir üretim potansiyeline sahiptir. Ancak, bu potansiyelin etkin ve sürdürülebilir bir şekilde kullanımı, bölgesel farklılıkların doğru analiz edilmesi ve her bölgeye özgü üretim yapılarının ortaya konulması ile mümkün olabilmektedir (Kılıç ve ark., 2020; Gül ve ark., 2022). Bu bağlamda, özellikle kırsal bölgelerde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin durumu, kırsal kalkınma politikalarının oluşturulmasında temel veriler sağlamaktadır.

Şırnak iline bağlı olan Güçlükonak ilçesi, 12 830 kişilik nüfusu ile ilin altı ilçesi arasında en küçük olanıdır (TÜİK, 2024). İlçe, 1990 yılında Siirt iline bağlı Eruh ilçesinin bir köyü iken, çevresindeki 27 köyün birleşmesiyle müstakil bir ilçe statüsü kazanmıştır. Coğrafi olarak yüksek rakımlı ve dağlık bir yapıya sahip olan ilçe, büyükbaş hayvancılık açısından sınırlı bir potansiyele sahipken, küçükbaş hayvancılık için oldukça elverişli doğal koşullara sahiptir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024).

Güçlükonak İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre; çiftçi kayıt sistemine kayıtlı çiftçi sayısı 2021–2024 yılları arasında artış eğilimi göstermiş ve 498’den 656’ya yükselmiştir. Aynı dönemde kayıtlı tarım alanı 32139 dekardan 35727 dekara ulaşmıştır. İlçede 1296 dekar büyüklüğünde mera alanı bulunmaktadır. Bu alanlar, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için temel otlak kaynağı oluşturmaktadır.

İlçe müdürlüğü tarafından yürütülen hayvan hastalıkları ile mücadele programına göre büyükbaş hayvanlarda Şap, Brucella ve LSD (Sığırların Nodüler Ekzantemi) aşıları; küçükbaş hayvanlara ise Veba, Brucella ve Çiçek hastalığına karşı aşılama faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca son 3 yılda (2022 – 2024) küçükbaş hayvanlarda sırasıyla 14 570, 17279 ve 34851 baş hayvana, büyükbaş hayvanlarda ise sırasıyla 574, 476 ve 592 baş hayvana küpeleme işlemi uygulanmıştır. Herhangi bir suni tohumlama uygulaması yürütülmemektedir. Aşılama ve küpeleme faaliyetlerinin yanı sıra birçok üreticiye hayvancılık desteği sağlanmıştır. Destekleme faaliyetleri kapsamında, 2003 yılında toplam 682 yetiştiriciye anaç koyun keçi desteği, sürü büyütme desteği ve buzağı desteği gibi çeşitli hayvancılık destekleri sağlanmış ve toplamda 76200 baş hayvan için 10028000 TL ödeme yapılmıştır. Bu destekler, üreticilerin ekonomik sürdürülebilirliği açısından önemli katkılar sunmaktadır.

Türkiye geneli hayvan varlığına bakıldığında, 2024 yılı itibariyle toplam büyükbaş hayvan sayısı 16.8 milyon, küçükbaş hayvan sayısı ise 54.88 milyon (44.08 milyon koyun ve

10.8 milyon keçi) olarak tespit edilmiştir. Aynı yıl ülke nüfusu 85.6 milyon kişi olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2025a; TÜİK, 2025b). Bu verilere göre kişi başına ortalama 0.2 büyükbaş ve 0.6 küçükbaş hayvan düşmektedir. Güçlükönak ilçesi özelinde değerlendirildiğinde ise yaklaşık 1500 baş büyükbaş ve 105000 baş küçükbaş hayvana karşılık gelen kişi başı 0.12 büyükbaş ve 8.2 küçükbaş hayvan oranı, ilçenin küçükbaş hayvancılık açısından Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Literatürde benzer nitelikte bölgesel hayvancılık analizlerine rastlanmaktadır. Örneğin, Köseman ve Şeker (2015) Malatya ili; Doğanay ve Orhan (2017) Artvin Şavşat ilçesi; Özdemir ve ark. (2021) Balıkesir Gönen ilçesi; Çiftçi ve Kopuzlu (2025) Gaziantep Yavuzeli ilçesi; Acıbuca ve Bostan Budak (2021) Mardin ili; Bakır ve Mikail (2019) ise Siirt ili özelinde hayvancılık yapıları ve üretim potansiyelini ortaya koymuşlardır. Ayrıca Aydemir ve Pıçak (2007), GAP bölgesi hayvancılığı üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarında bu bölgenin Türkiye için stratejik önemini vurgulamışlardır.

Bu çalışmanın amacı, Şırnak ili Güçlükönak ilçesinde mevcut büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı ile hayvancılık işletmelerinin yapısal özelliklerini incelemek, bu güncel verileri Türkiye geneli ile karşılaştırarak ilçenin hayvancılık potansiyelini değerlendirmek ve bölgesel kalkınma politikalarına katkı sunabilecek öneriler geliştirmektir.

2. MATERYAL VE METOT

Bu çalışmanın materyalini, Güçlükönak İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü kayıtları, Türkvat (Hayvancılık Bilgi Sistemi) veri tabanı ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan 2022–2024 yıllarına ait büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık verileri oluşturmaktadır. Ayrıca, destekleme ödemeleri, aşılama ve küpeleme faaliyetleri ile çiftçi kayıt sistemi (ÇKS) verileri de kapsam dahilinde incelenmiştir. Söz konusu veriler, ilçedeki hayvancılık işletmelerinin mevcut yapısını, üretim kapasitesini ve gelişim eğilimlerini ortaya koymak amacıyla değerlendirilmiştir.

Toplanan nicel veriler Microsoft Excel programı aracılığıyla düzenlenmiş, grafikler ve tablolar oluşturularak görsel analiz desteklenmiştir. Elde edilen bulgular ile tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, varyans) hesaplanmış, trend analizi yapılmış, doğrusal regresyon analizi yapılmış ve değişim katsayıları hesaplanarak istatistiksel sonuçlar sunulmuştur. Bu analizler için SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Ayrıca işletme yapıları için işletme büyüklüklerine göre ANOVA yapılmış ve Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Büyükbaş Hayvan Varlığı

Şırnak ilinde 2022–2024 yılları arasında büyükbaş hayvan varlığı verileri incelendiğinde, önemli düzeyde dalgalanmalar gözlemlenmiştir. 2022 yılında toplam 75508 baş olan büyükbaş hayvan sayısı, 2023 yılında %23.2 oranında azalarak 57997 başa düşmüştür. 2024 yılında ise bu sayı %6.4'lük bir artışla 61 969 başa yükselmiştir (TÜİK, 2025a; Şekil 2). Bu değişim, hayvancılık sektöründeki dalgalanmaların ve bölgesel üretim şartlarındaki değişkenliğin açık bir göstergesidir. Özellikle 2023 yılında yaşanan düşüş, yem maliyetlerindeki artış, üretim girdilerinin yükselmesi ve iklim koşulları gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir (Özkan ve Yener, 2022).

Güçlükönak ilçesi özelinde değerlendirildiğinde, benzer bir seyir izlenmektedir. İlçede 2022 yılında 1566 baş büyükbaş hayvan bulunurken, bu sayı 2023'te %24.3 azalışla 1186 başa gerilemiştir. Ancak 2024 yılında, bir önceki yıla göre %23.1 oranında artış göstererek 1542 başa ulaşmıştır (TÜRKVET, 2025; Şekil 3). Bu artış, özellikle hayvancılık desteklemelerinin etkin kullanımı ve yerel üreticilerin yeniden üretime yönelmesiyle açıklanabilir.

Yapılan istatistiksel analiz sonuçlarına göre;

Şırnak için;

$$\text{Ortalama } (\mu) = (75\,508 + 57\,997 + 61\,969) / 3 = 65\,158$$

$$\text{Standart Sapma } (\sigma) =$$

$$\sqrt{\frac{(75.508 - 65.158)^2 + (57.997 - 65.158)^2 + (61.969 - 65.158)^2}{3}} \approx 7.25$$

$$\text{Varyans } (\sigma^2) = 52.56$$

Güçlükönak için;

$$\text{Ortalama } (\mu) = (1\,566 + 1\,186 + 1\,542) / 3 = 1\,431$$

$$\text{Standart Sapma } (\sigma) =$$

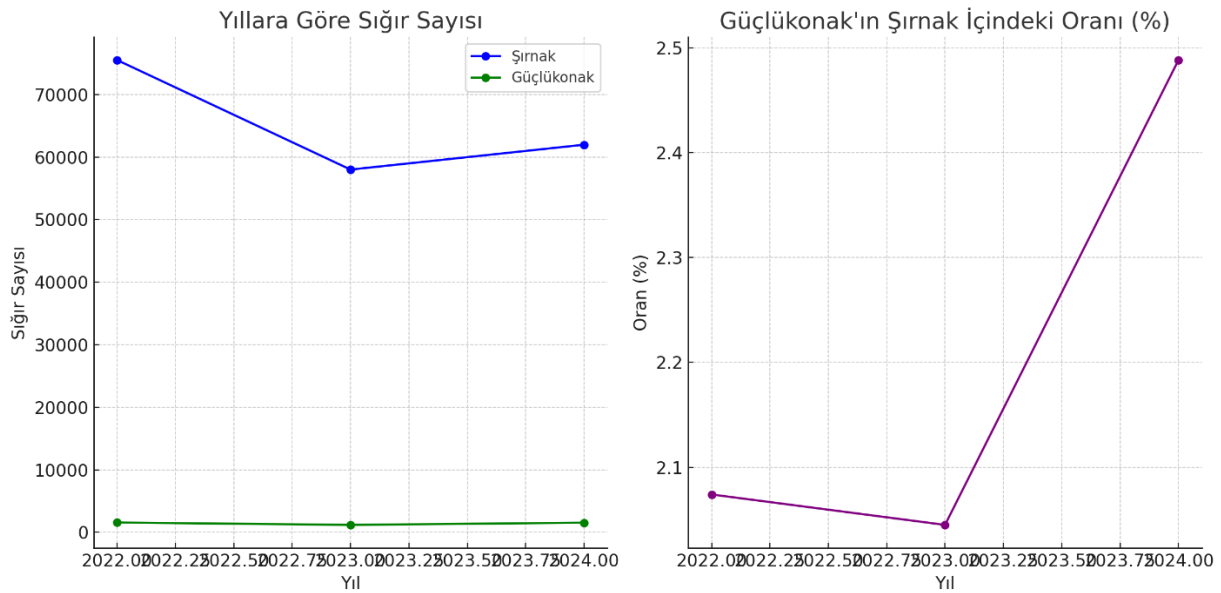
$$\sqrt{\frac{(1.566 - 1.431)^2 + (1.186 - 1.431)^2 + (1.542 - 1.431)^2}{3}} \approx 0.169$$

$$\text{Varyans } (\sigma^2) = 0.029; \text{ olarak hesaplanmıştır.}$$

Yapılan trend analizine göre; Şırnak için: 2022–2023: %23.2 azalma, 2023–2024: %6.8 artış, 2022’ye göre 2024’te toplamda %17.9 azalma olduğu görülmektedir. Güçlükonak İçin: 2022–2023: %24.2 azalma, 2023–2024: %30.0 artış, 2022’ye göre 2024’te yalnızca %1.5 azalma olmasından dolayı neredeyse sabit kalmış denilebilir.

Doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre; Şırnak için regresyon eğilimi: Negatif eğilimlidir, 2022’den 2024’e doğru azalma eğilimi görülmektedir. Ancak 2023’teki düşüş çok büyük olduğu için bu yıl bir sapma (outlier) olarak düşünülebilir. Güçlükonak için regresyon eğilimi: Dalgalanma olsa da yataya yakındır ve artış–azalış dengelidir.

Değişim katsayısı, verinin ortalamaya göre ne kadar dalgalandığını gösterir. Değişim katsayıları Şırnak’ta: $(7.25/65\ 158) \times 100 = 11.1$, Güçlükonak’ta: $(0.169/1\ 431) \times 100 = 11.8$ olarak hesaplanmıştır. Her iki bölgede de dalgalanma oranı benzerdir. Bu da verinin yıllara göre benzer derecede değişkenlik gösterdiğini ifade eder.

Şekil 1. Yıllara göre büyükbaş hayvan sayılarının değişimi ve ilçenin il içindeki oranı

Soldaki Grafikte: Şırnak'ta 2022'de yüksek olan büyükbaş sayısı 2023'te ciddi düşüş göstermiş, 2024'te toparlanma başlamıştır. Güçlükonak'ta ise 2023'te düşüş yaşansa da 2024'te yeniden 2022 seviyesine yaklaşılmıştır. Sağdaki Grafik: Güçlükonak'ın Şırnak İçindeki Oranı (%) 2022 ve 2023'te oran yaklaşık %2 seviyesindeyken, 2024'te %2.5'e yükselmiştir. Bu artış, Güçlükonak'ın Şırnak genelindeki büyükbaş varlığındaki payının arttığını göstermektedir (Şekil 1).

2024 yılı itibarıyla Güçlükonak ilçesindeki büyükbaş hayvan sayısı, Şırnak il genelindeki toplam büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık %2.5'ini oluşturmaktadır. Bu oran,

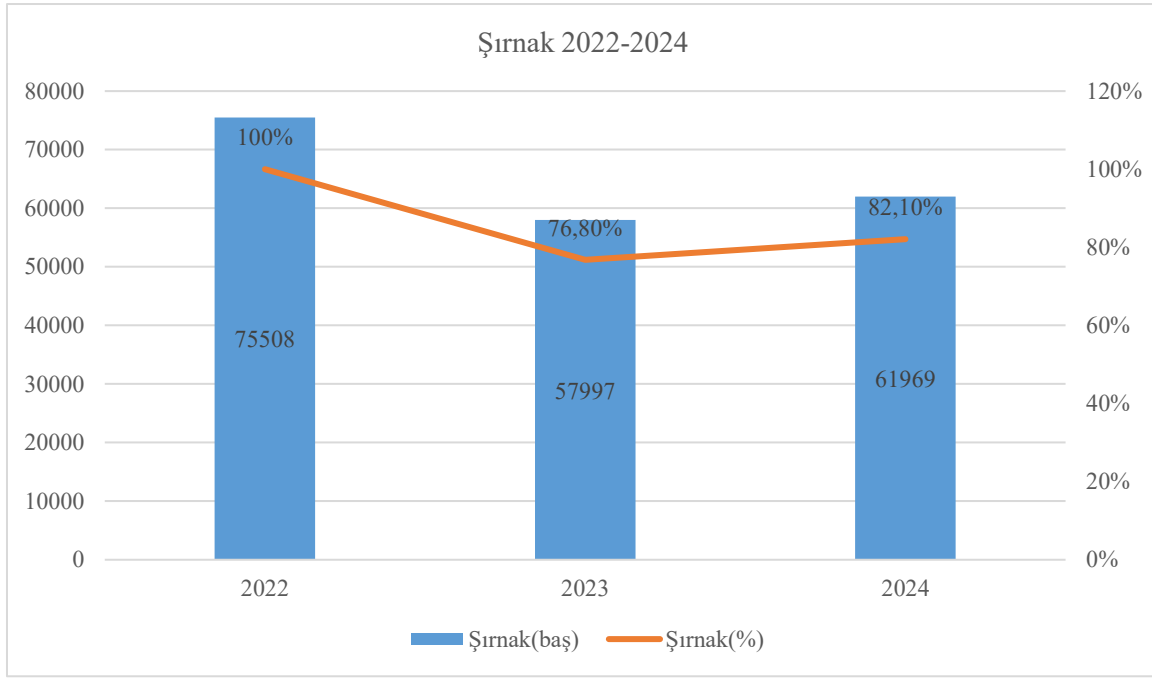
ilçenin büyükbaş hayvancılık açısından il genelinde sınırlı bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Bölgenin topoğrafik yapısı ve mera koşulları dikkate alındığında, bu durum beklenen bir sonuçtur. Nitekim Şırnak ili genel olarak dağlık ve yüksek rakımlı alanlardan oluşmakta olup, bu özellik büyükbaş hayvancılık faaliyetlerini sınırlayıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya ve ark. 2021).

Literatürde yapılan benzer çalışmalar da bölgesel hayvancılık potansiyelindeki azalışlara dikkat çekmektedir. Gürsoy ve Macit (2013), Erzincan ilinde 2000–2010 yılları arasında büyükbaş hayvan varlığının genel anlamda azaldığını, yerli, manda ve melez sığır ırklarının sayısında ciddi düşüşler yaşanırken yalnızca kültür ırkı sığır sayılarında yaklaşık %15 oranında artış olduğunu bildirmiştir. Ancak Güçlükonak ilçesi özelinde değerlendirildiğinde, ilçede kültür ırkı sığır yetiştiriciliğinin yapılmaması nedeniyle bu tür ırklara ilişkin artış veya azalış eğilimi hakkında net bir değerlendirme yapılamamaktadır.

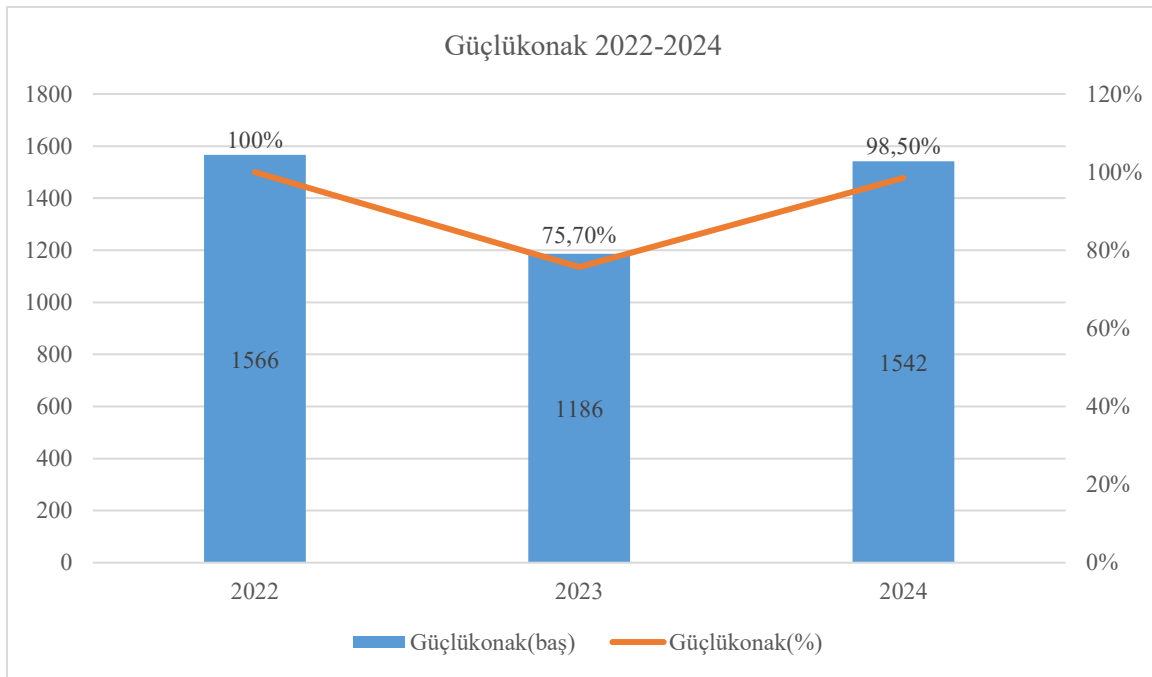
Öte yandan, bölgede kültür ırkı hayvanların bulunmaması, et ve süt verimi açısından verimlilik düzeyinin düşük seyretmesine neden olmakta ve bu durum bölgenin hayvansal üretim kapasitesini sınırlandırmaktadır. Bununla birlikte, hayvancılık politikalarının yerel ihtiyaçlara göre yeniden şekillendirilmesi, kültür ırklarının bölgeye adaptasyonunun desteklenmesi ve üreticilere yönelik eğitim faaliyetlerinin artırılması, büyükbaş hayvancılığın gelişimi için önemli fırsatlar sunabilir (Demirtaş ve Aslan, 2020).

Tablo 1. 2022-2024 arası büyükbaş hayvan sayıları (baş)

	2022	2023	2024
Şırnak	75 508	57 997	61 969
Güçlükonak	1 566	1 186	1 542

Şekil 2. Şırnak ilinde 2022-2024 arası büyükbaş hayvan sayıları

Şekil 3. Güçlükonak ilçesinde 2022-2024 arası büyükbaş hayvan sayıları

3.2. Küçükbaş Hayvan Varlığı

Şırnak ilinde küçükbaş hayvan varlığı incelendiğinde, 2022–2024 yılları arasında dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. 2022 yılında il genelinde toplam 1427822 baş olan küçükbaş hayvan sayısı, 2023 yılında %14.7 oranında azalarak 1217253 başa gerilemiştir. Ancak 2024 yılında bu sayı %5.2 oranında artarak 1283464 başa yükselmiştir (TÜİK, 2025a; Şekil 5). Bu dalgalanma, ülke genelinde hayvancılık sektörünü etkileyen girdi maliyetlerindeki

artış, kuraklık, mera sorunları ve hayvan hastalıkları gibi faktörlerle açıklanabilir (Koçak ve Öztürk, 2021; Gül ve Karabayır, 2020).

Güçlükonak ilçesi özelinde değerlendirildiğinde ise küçükbaş hayvan sayısında istikrarlı bir artış gözlenmiştir. İlçede 2022 yılında 82 441 baş olan küçükbaş hayvan varlığı, 2023 yılında %5.9 artışla 87597 başa, 2024 yılında ise %20.3 artışla 105359 başa ulaşmıştır (TÜRKVET, 2025; Şekil 6). Bu artış, bölgedeki coğrafi yapının küçükbaş hayvancılığa elverişli olması, üreticilerin küçükbaş hayvancılığı ekonomik olarak daha sürdürülebilir bulması ve devlet desteklerinin etkili şekilde uygulanması ile ilişkilendirilebilir.

Yapılan istatistik analiz sonuçlarına göre;

Şırnak için;

Ortalama: 1309513

Standart Sapma: 87916

Varyans: 7729159161 olarak hesaplanırken,

Güçlükonak için;

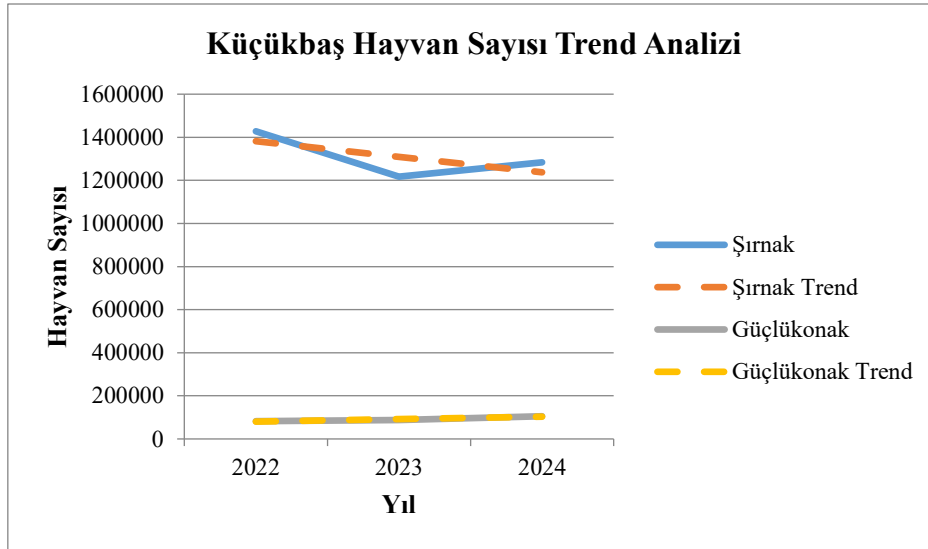
Ortalama: 91799

Standart Sapma: 9817

Varyans: 96367523 olarak hesaplanmıştır.

Trend ve regresyon analizine göre; Şırnak için regresyon eğimi: -72179'dur. Yani her yıl ortalama 72179 küçükbaş hayvan azalmaktadır. Güçlükonak için regresyon eğimi: +11 459'dur. Yani her yıl ortalama 11459 küçükbaş hayvan artmaktadır. Şırnak'ta negatif, Güçlükonak'ta da pozitif eğilim gözlenmektedir (Şekil 4). Güçlükonak/Şırnak oranı karşılaştırıldığında 2022'de: %5.77, 2023'te: %7.20, 2024'te: %8.21'dir. Güçlükonak'ın Şırnak içindeki payının yıllar içinde arttığı söylenebilir.

Değişim katsayıları da Şırnak'ta %6.71 iken Güçlükonak'ta: %10.69 olarak hesaplanmıştır. Buna göre Güçlükonak'ta verilerin Şırnak'a oranla daha dalgalı olduğu söylenebilir.

Şekil 4. Küçükbaş hayvan sayısı trend analizi

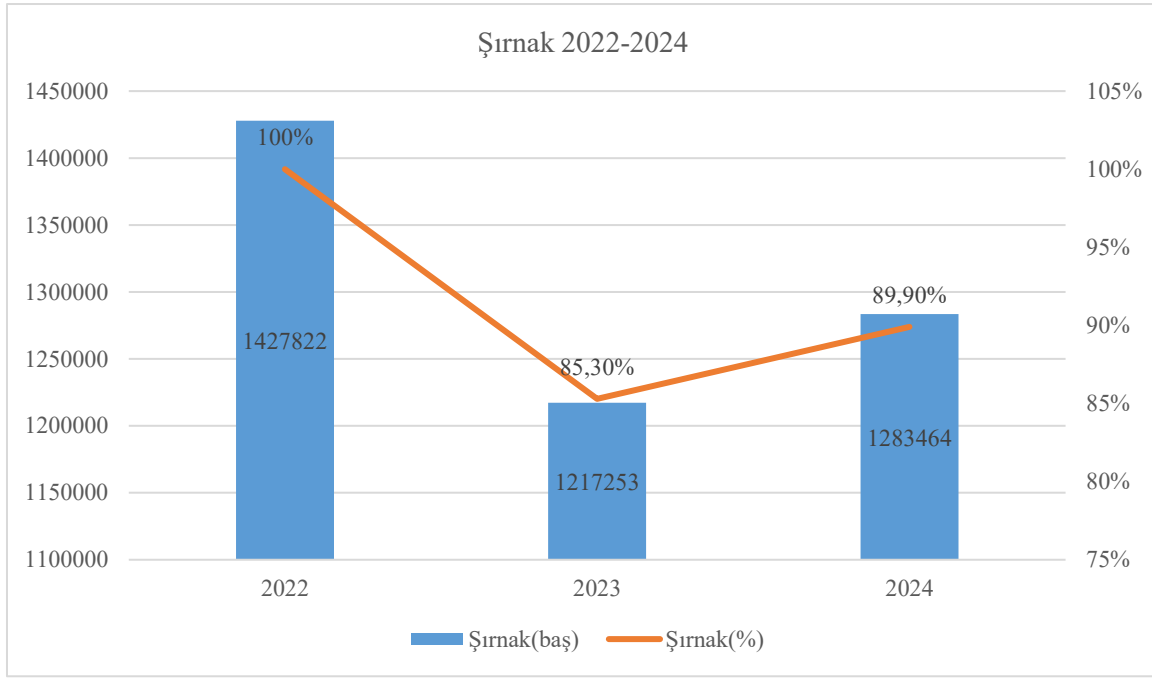
2024 yılı itibarıyla Güçlükönak ilçesi, Şırnak genelinde toplam küçükbaş hayvan varlığının %8.2'sini barındırmaktadır. Bu oran, ilçenin küçükbaş hayvancılık açısından bölge genelinde önemli bir üretim merkezi haline geldiğini göstermektedir. İlçedeki bu artış trendi, hem yerel hem de ulusal düzeyde küçükbaş hayvancılık politikalarının etkili uygulandığını ve üreticilerin bu sektöre olan ilgisinin arttığını göstermektedir.

Semerci ve Çelik (2016), Türkiye genelinde 1994–2009 yılları arasında küçükbaş hayvan varlığında yaklaşık %40'lık bir azalma olduğunu; ancak 2013 yılı itibarıyla tarımsal desteklemelerin etkisiyle hayvan sayılarının yeniden 1994 seviyelerine ulaştığını belirtmektedir. Bu bulgu, Güçlükönak ilçesinde 2022 sonrası kaydedilen artışla da örtüşmektedir. Özellikle 2013 sonrasında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanan Anaç Koyun-Keçi Desteği, Sürü Büyütme ve Yenileme Desteği gibi politikaların, yerel üreticiler üzerinde somut ve olumlu etkiler yarattığı söylenebilir.

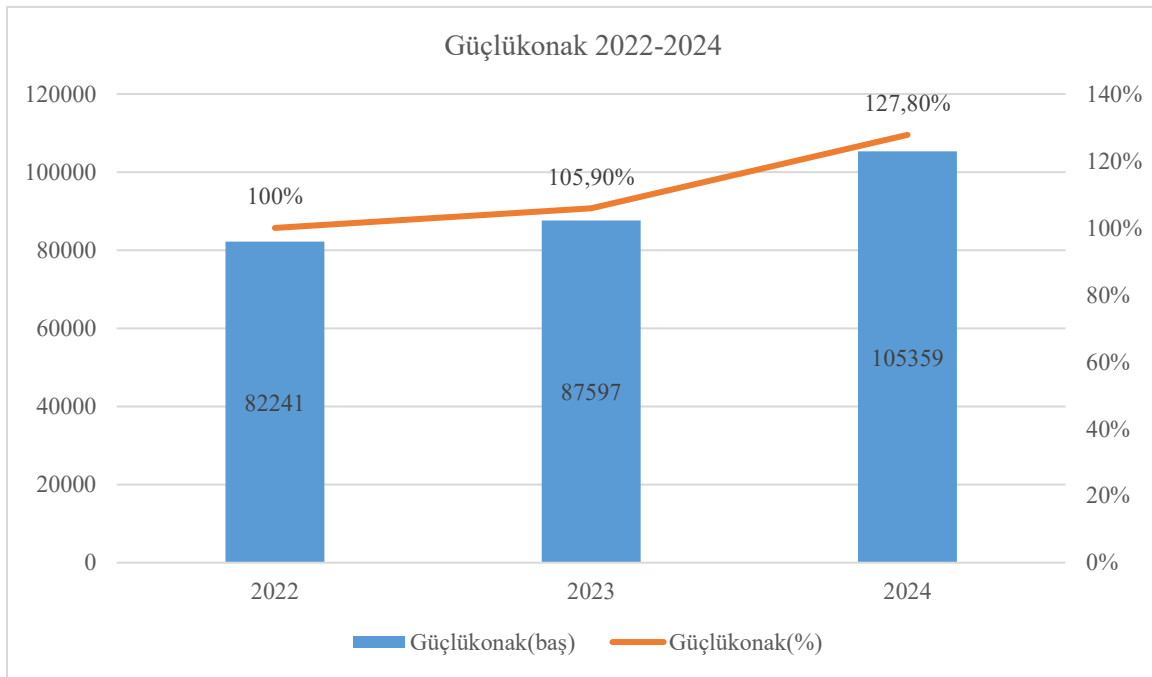
Ayrıca, bölgenin yüksek rakım, geniş mera alanları ve düşük girdi gereksinimi gibi avantajları, küçükbaş hayvancılığı büyükbaş hayvancılığa kıyasla daha cazip hale getirmiştir. Küçükbaş hayvanların hastalıklara karşı dayanıklı olması, daha düşük bakım maliyetleri ile yetiştirilebilmesi ve iklim koşullarına daha iyi uyum sağlaması da bu tercih üzerinde etkili olmuştur (Gürsoy, 2006; Yılmaz ve Denk, 2022).

Tablo 2. 2022-2024 arası küçükbaş hayvan sayıları (baş)

	2022		2023	2024
Şırnak	1427822		1217253	1283464
Güçlükönak	82441		87597	105359

Şekil 5. Şırnak ilinde 2022-2024 arası küçükbaş hayvan sayıları

Şekil 6. Güçlükonak ilçesinde 2022-2024 arası küçükbaş hayvan sayıları

3.3. Büyükbaş Hayvancılık İşletme Yapıları

Güçlükonak ilçesinde faaliyet gösteren büyükbaş hayvancılık işletmeleri incelendiğinde, toplam 333 işletmenin %76,3'ünün (254 işletme) 1-5 baş arası hayvana sahip olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, %18,3'lük kısmı (61 işletme) 6-10 baş ve yalnızca %5,4'lük bir bölümü (18 işletme) 11-50 baş arasında büyükbaş hayvana sahiptir (Tablo 3). Bu veriler doğrultusunda, toplam hayvan varlığı ile işletme sayısı karşılaştırıldığında, işletme başına ortalama büyükbaş hayvan sayısı yaklaşık 5 baş olarak hesaplanmıştır. Bu durum,

ilçedeki büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin genellikle aile tipi küçük ölçekli işletmeler biçiminde sürdürüldüğünü göstermektedir.

İşletme büyüklüklerine göre (1–5, 6–10, 11–50 baş) işletmelerin ortalama hayvan sayıları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlenmesi amaçlanmıştır. Analiz kapsamında ANOVA ve Tukey HSD testleri uygulanmıştır. Tek-Yönlü ANOVA sonuçlarına göre F değeri: 1678.11 olarak hesaplanırken p-değeri: $\approx 1.17 \times 10^{-173}$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre de gruplar arasında anlamlı fark olduğu söylenir ($p < 0.05$). Tukey HSD testi sonuçlarına göre;

- 1–5 vs 6–10: Ortalama fark = 5.24 → Anlamlı ✓
- 1–5 vs 11–50: Ortalama fark = 12.41 → Anlamlı ✓
- 6–10 vs 11–50: Ortalama fark = 7.17 → Anlamlı ✓

İşletme gruplarına göre hayvan sayısı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmaktadır. Özellikle 11–50 başlık işletmeler, diğer gruplara kıyasla çok daha yüksek sayıda hayvana sahiptir. Tüm grup karşılaştırmalarında anlamlılık elde edilmiştir. Bu durum, işletme büyüklüğü arttıkça hayvan sayısının da anlamlı biçimde arttığını göstermektedir.

Literatürde, benzer işletme yapıları ülke genelinde de dikkat çekmektedir. Güven ve Yavuz (2020), TRA2 bölgesinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) yürüttükleri saha çalışmasında, işletmelerin yaklaşık %40'ında 20 baş ve altında hayvan bulunduğunu; buna karşın yalnızca %2,9'unun 100 baş ve üzeri hayvana sahip olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca, bölgedeki işletme başına ortalama büyükbaş hayvan sayısı 36 olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Güçlükönak ilçesinde tespit edilen 5 başlık ortalama, bölgesel ve ulusal düzeyde bildirilen rakamların oldukça altında kalmaktadır.

Bu düşük ortalamanın temel nedenlerinden biri, ilçenin dağlık arazi yapısı, sınırlı mera alanları (yalnızca 1.296 da) ve altyapı eksiklikleri olabilir. Özellikle yem temini, veteriner hizmetlerine erişim ve ekonomik ölçek eksikliği gibi faktörlerin, büyükbaş hayvancılıkta işletme büyüklüğünü sınırlayıcı etkide bulunduğu düşünülmektedir (Yıldız ve Koç, 2021; Şahin ve Mutlu, 2023). Ayrıca bölgedeki iklim koşulları ve göç olgusu gibi sosyo-ekonomik etmenler de hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini etkilemektedir (Demirbaş ve ark., 2019).

Tablo 3. 2024 yılında Güçlükonak ilçesinde bulunan büyükbaş işletmeleri

Hayvan Sayısı (baş)	İşletme Sayısı	Ortalama Hayvan Sayısı
1-5	254	3
6-10	61	8
11-50	18	16
Toplam	333	

3.4. Küçükbaş Hayvancılık İşletme Yapıları

Güçlükonak ilçesinde toplam 339 adet küçükbaş hayvancılık işletmesi bulunmaktadır. İşletme büyüklükleri incelendiğinde, bu işletmelerin %1.84'ü (n=8) 1–10 baş, %14.72'si (n=50) 11–50 baş, %19.94'ü (n=68) 51–100 baş, %41.41'i (n=138) 101–500 baş ve %22.09'u (n=75) ise 501 baş ve üzeri küçükbaş hayvana sahiptir (Tablo 4). Elde edilen veriler, ilçedeki işletmelerin büyük bir kısmının 100 baş ve üzeri küçükbaş hayvan varlığına sahip olduğunu göstermektedir. Toplam hayvan sayısının toplam işletme sayısına oranlanmasıyla elde edilen ortalama işletme büyüklüğü yaklaşık 311 baş olarak hesaplanmıştır. Bu değer, Türkiye ortalamasının (yaklaşık 100–120 baş) oldukça üzerinde olup bölgedeki küçükbaş hayvancılığın yoğun ve işletme başına yüksek kapasite ile yapıldığını ortaya koymaktadır.

İşletme büyüklüklerine göre (1–10, 11–50, 51–100, 101–500, 501 ve üstü) ortalama hayvan sayılarının istatistiksel olarak birbirinden farklı olup olmadığını değerlendirmek için ANOVA ve Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tek-Yönlü ANOVA sonuçlarına göre F değeri: 5234.98 olarak hesaplanırken p-değeri: 8.58×10^{-300} olarak hesaplanmıştır. Buna göre de Gruplar arasında en az bir çift arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p < 0.05$). Tukey HSD testi sonuçlarına göre;

- 1–10 vs 11–50: Anlamlı fark yok ❌
- 1–10 vs 51–100: Anlamlı fark ✅
- 1–10 vs 101–500: Anlamlı fark ✅
- 1–10 vs 501+: Anlamlı fark ✅
- 11–50 vs 51–100: Anlamlı fark ✅
- 11–50 vs 101–500: Anlamlı fark ✅
- 11–50 vs 501+: Anlamlı fark ✅
- 51–100 vs 101–500: Anlamlı fark ✅
- 51–100 vs 501+: Anlamlı fark ✅

• 101–500 vs 501+: Anlamlı fark

Analizler, işletme büyüklüğü ile ortalama hayvan sayısı arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Özellikle 101 baş ve üzeri hayvana sahip işletmelerin, küçük ölçekli işletmelere göre çok daha yüksek ortalama hayvan sayısına sahip olduğu için istatistiksel olarak anlamlıdır. Sadece 1–10 ve 11–50 grupları arasında fark anlamsız bulunmuştur.

Benzer şekilde, Bakır ve Mikail (2019) tarafından Siirt ilinde yürütülen çalışmada, toplam 289 küçükbaş hayvancılık işletmesinin %38’inin 50 baştan daha az hayvana sahip olduğu ve ortalama işletme büyüklüğünün daha düşük seviyelerde seyrettiği rapor edilmiştir. Bu karşılaştırma, Güçlükönak ilçesindeki işletmelerin bölge genelinde daha büyük ölçekli faaliyet gösterdiğini ve potansiyel olarak daha profesyonel hayvancılık uygulamalarına açık olduğunu düşündürmektedir.

Gül ve ark. (2022) tarafından yapılan çalışmada, küçükbaş hayvancılıkta işletme büyüklüğünün ekonomik sürdürülebilirlik açısından önemli bir gösterge olduğu, küçük ölçekli işletmelerin düşük verimlilik ve yetersiz gelir nedeniyle sektör dışına çıktıkları ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Güçlükönak’taki mevcut işletme ölçeklerinin nispeten büyük olması, kırsal kalkınma açısından olumlu bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca, TÜİK (2025a) ve TÜRKVET (2025) verileri de küçükbaş hayvancılığın Türkiye genelinde son yıllarda artış gösterdiğini ve desteklemelerle birlikte işletme kapasitelerinde büyüme eğilimi olduğunu ortaya koymaktadır. Güçlükönak örneğinde de bu eğilimin yansıması olarak işletme ölçeklerinin genişlediği ve hayvan sayılarında önemli artışlar yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tablo 4. 2024 yılında Güçlükönak ilçesinde bulunan küçükbaş işletmeleri

Hayvan Sayısı (baş)	İşletme Sayısı	Ortalama Hayvan Sayısı
1-10	8	6
11-50	50	31
51-100	68	76
101-500	138	328
501 ve üstü	75	711
Toplam	339	

4. SONUÇ

Bu çalışma, Şırnak ili Güçlükönak ilçesindeki büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı ile işletme yapılarını dönemsel veriler ışığında analiz ederek mevcut durumu ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, ilçede hayvancılığın temel geçim kaynaklarından biri olduğunu ve özellikle küçükbaş hayvancılığın daha yaygın, istikrarlı ve gelişime açık bir yapıya sahip

bulunduğunu göstermektedir. Küçükbaş hayvan varlığının artış eğiliminde olması ve kişi başına düşen hayvan sayısının ulusal ortalamanın üzerinde seyretmesi, bu alt sektörün bölgesel kalkınma açısından önemli bir potansiyel taşıdığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık büyükbaş hayvan varlığının sınırlı düzeyde olduğu, işletmelerin çoğunlukla küçük ölçekli aile tipi yapılar şeklinde faaliyet gösterdiği belirlenmiştir.

Hayvancılık faaliyetlerinin genel olarak geleneksel yöntemlere dayandığı, modern tekniklerin yeterince benimsenmediği, özellikle suni tohumlama, hayvan refahı, verimlilik ve pazarlama konularında yapısal eksikliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, ilçedeki hayvancılığın sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi için bir dizi stratejik önlemin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Öncelikle, üreticilerin modern hayvancılık uygulamaları konusunda bilgilendirilmesi amacıyla yayım ve eğitim programları organize edilmelidir. Büyükbaş hayvanlarda verimliliği artırmak için suni tohumlama yaygınlaştırılmalı ve teknik destek sağlanmalıdır. Ayrıca, üretici örgütlenmesi desteklenerek kooperatifleşme teşvik edilmeli, altyapı iyileştirmeleri ve devlet destekleri artırılmalıdır. Meraların sürdürülebilir yönetimi ve destekleme politikalarının etkin uygulanması da hayvancılığın bölgedeki geleceği açısından kritik önemdedir.

Teşekkür: Bu çalışmanın yürütülmesi sürecinde, veri temini ve verilerin düzenlenmesine yönelik katkılarından dolayı Güçlükonak İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün değerli yetkililerine ve çalışanlarına teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Acıbuca, V. & Bostan Budak, D. (2021). Mardin ilindeki küçükbaş hayvancılığın değişken durumu. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 31(4), 898-905.
- Aydemir, C. & Pıçak, M. (2007). GAP bölgesinde hayvancılığın gelişimi ve Türkiye içindeki konumu. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 13-37.
- Bakır, G., & Mikail, N. (2019). Siirt İlindeki Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Yapısal Durumu. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 50(1), 66-74. <https://doi.org/10.17097/ataunizfd.411087>
- Çiftçi, V. & Kopuzlu, S. (2025). Gaziantep ili Yavuzeli ilçesi küçükbaş hayvancılık işletmelerinin yapısal özellikleri-1. *Hayvan Bilimi ve Ekonomisi Dergisi*, 4(1), 27-39.
- Demirbaş, N., Gül, M. & Kılıç, M. (2019). Türkiye’de kırsal alanda hayvancılık faaliyetlerinin ekonomik sürdürülebilirliği: Karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 6(2), 180–189. <https://doi.org/10.30910/turkjans.547904>
- Demirtaş, T. & Aslan, S. (2020). Türkiye’de hayvancılık sektöründe verimliliğin artırılmasına yönelik stratejiler. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26(2), 143–157. <https://doi.org/10.24198/ekoloji.2020.26.2.143>
- Doğanay, H. & Orhan, F. (2017). Şavşat ilçesinde hayvancılık ve hayvansal üretim. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 513-530.
- Gül, A. & Karabayır, A. (2020). Türkiye’de küçükbaş hayvancılığın yapısal sorunları ve çözüm önerileri. *Hayvansal Üretim*, 61(1), 34–42. <https://doi.org/10.46592/hayprod.2020.61.1.34>
- Gül, M., Yılmaz, H. & Demirtaş, B. (2022). Küçükbaş hayvancılıkta işletme büyüklüğünün ekonomik sürdürülebilirliğe etkisi: TRC1 bölgesi örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 9(4), 982–991.
- Gürsoy, E. & Macit, M. (2013). Erzincan ilinde büyükbaş hayvan varlığı, sorunları ve çözüm önerileri. *Alınları Tarım Bilimleri Dergisi*, 24(1), 53-62.
- Gürsoy, O. (2006). Economics and profitability of sheep and goat production in Turkey under new support regimes and market conditions. *Small Ruminant Research*, 62(3), 181–191. <https://doi.org/10.1016/j.smallrumres.2005.08.013>
- Güven, E. & Yavuz, F. (2020). TRA2 Bölgesinde büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yapısı: Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerinde anket çalışması. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 51(1), 1–11. <https://doi.org/10.17097/ataunizfd.619289>
- Kaya, Z., Yıldırım, A. & Uğur, T. (2021). Türkiye’de mera yapısının hayvancılık faaliyetlerine etkisi: Şırnak örneği. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 23–31.
- Kılıç, O., Boz, I. ve Eryılmaz, G.A. (2020). Comparison of conventional and good agricultural practices farms: A socio-economic and technical perspective. *Journal of Cleaner Production*, 258, 120666.
- Koçak, Ö. & Öztürk, G. (2021). Türkiye’de hayvancılıkta girdi maliyetlerinin üretim üzerindeki etkisi. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 55–63.
- Köseman, A. & Şeker, İ. (2015). Malatya ili sığır, koyun ve keçi ürünlerinin mevcut durumu. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Veteriner Dergisi*, 29(2), 137-143.
- Özdemir, Y., Kınıklı, F. & Engindeniz, S. (2021). Süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma: Balıkesir’in Gönen ilçesi örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 8(4), 1001-1011.
- Özkan, B. & Yener, Ö. (2022). Yem fiyatlarındaki artışın hayvancılığa etkileri: Türkiye örneği. *Hayvansal Üretim Dergisi*, 63(2), 110–118. <https://doi.org/10.46592/hayprod.2022.63.2.110>
- Semerci, A. & Çelik, A.D. (2016). Türkiye’de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin genel durumu. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(2).

- Şahin, A., & Mutlu, M. (2023). Türkiye’de hayvancılık işletmelerinin yapısal sorunları ve politikalar: Mevcut durum analizi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 29(1), 35–45. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.1208710>
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2024). <https://www.tarimorman.gov.tr/> Erişim Tarihi: 2 Nisan 2025.
- TÜİK. (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> Erişim Tarihi: 16 Nisan 2025.
- TÜİK. (2025a). Büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları. Web: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayvansal-Uretim-Istatistikleri-Haziran-2021-37208#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsalvetext=B%C3%BCy%C3%BCkba%C5%9F%20hayvanlar%20aras%C4%B1nda%20yer%20alan,194%20bin%20ba%C5%9F%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2025.
- TÜİK. (2025b). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi. Web: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,811%20bin%20834%20ki%C5%9Fi%20oldu>. Erişim Tarihi: 16 Nisan 2025.
- TÜRKVET. (2025). Hayvan bilgi sistemi. Web: <http://hbs.tarim.gov.tr/> Erişim Tarihi: 2 Nisan 2025.
- Yıldız, H. ve Koç, A. (2021). Türkiye’de hayvancılığın yapısal sorunları ve çözüm önerileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 36(2), 201–210. <https://doi.org/10.15832/ankutbd.856937>
- Yılmaz, O. ve Denk, H. (2022). Küçükbaş hayvancılıkta sürdürülebilir üretim yaklaşımları. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 37(2), 203–210. <https://doi.org/10.15832/ankutbd.8765432>